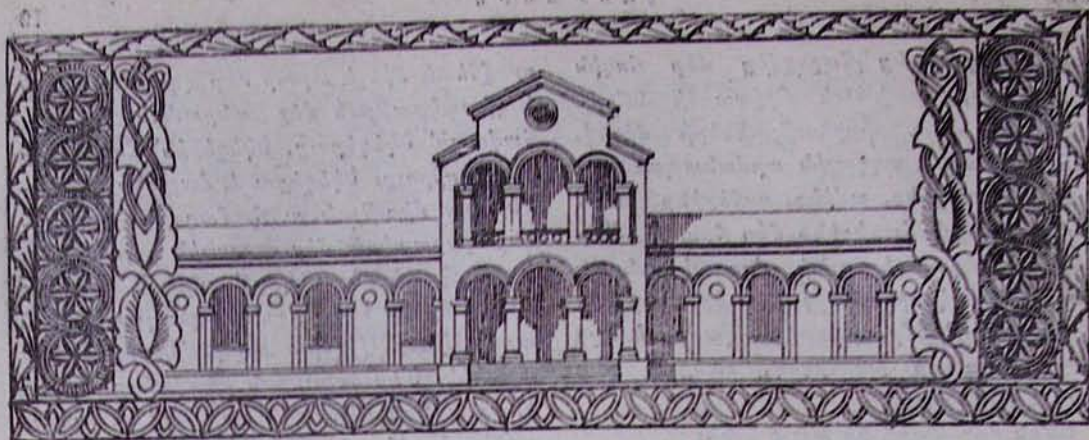

ՀԱՅԵՍՏԱՆՈՒՄ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐԻ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ 36-ՐԴ ՏԱՐԵԳԱՐԶԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀԱՆԳԻՍՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՒՆՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Նոյեմբերի 29-ին, հինգշաբթի օր, ժամը 4.30-ին, Ս. Էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանի դահլիճում, նորին Ս. Օծուխյուն Վեհափառ Հայրապետի բարձր նախագահության տակ, տեղի ունեցավ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 36-րդ տարեգարձին նվիրված հանդիսություն:

Հանդեսին ներկա էին Մայր Աթոռի ամբողջ միաբանությունը, Հոգևոր Ճեմարանի դասախոսական կազմն ու ուսանողությունը, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը և վանքի պաշտոններությունը:

Հանդեսը բացվեց Հայկական ՍՍՌ Պետական Հիմնի նվագումով, որն ունկնդրվեց հուռնակալ: Ապա Ճեմարանի փոխ-տեսուչ հոգեւորն Ս. Մեսրոպ վարդապետ Անրաբյանը հանդես եկավ օրվա տոնի նշանակության և խորհրդին նվիրված հետևյալ գեղեցիկ ճառով:

«Շրջադարձային առիթները ժողովուրդների պատմության մեջ կատարել են վճռական դեր, երբեմն աննպաստ, երբեմն էլ նպաստավոր: Այդպիսի պատմություն է ունեցել նաև հայ ժողովուրդը: Այդ է վկայում նրա հերոսական դուռնիքները հաճախակի Հայոց աշխարհ ներխուժած անողորմ մահվան դեմ, և այդ է վկայում մանավանդ 36 տարիներ առաջ հայ հողի և հայ ժողովրդի վրա երջանկավետ օրհնության պես իջնող մեր նրկրի

ազատագրման և Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման մեծ ավետիսը: Մեր պատմությունը մի ահավոր մարտիրոսություն լինելով հանդերձ, է նաև աննահանջ հերոսություն, երբ մեր արյունով, և, ինչո՞ւ չասել, նաև դիակներով ուռճացրինք մեր դոյության բոլոր երաշխիքները, մեր մշակույթը, մեր արվեստն ու գրականությունը, և մեր հոգու լառուն ու տաղավարը: Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին: Գիտցել ենք ապրել նաև մեռնելիս, գիտցել ենք ստեղծել ամեն ձևի փուլզումների ժամին, գիտցել ենք տոկալ, երբ տառապանքը լեռների ծանրությամբ ընկնում էր մեր գլխին առանց փոքր ինչ խղճմտանքի: Ու գիտցանք մանավանդ, փա՞ռք մեր մտքի անդամաճան լույսին, բռնել մեզ կարկառված բազումը հուժկու և միանգամ ընդմիշտ հաշվեհարդարի նստել «հայկական ողբերգություն» կոչված ահավոր հրեշի հետ: Մենք կոթնեցինք հաստարուն և հուսարժաթ ալն կաղնուն և մաքառելով ու պայքարելով սկսեցինք տնօրինել մեր ճակատագիրը:

Մեր Հայրենիքը բոլորում է սովետական կարգերի հաստատման իր 36-րդ տարին և ամբողջ հայ ժողովրդի հետ Հոգևոր Ճեմարանն էլ իր ցնծության և երախտագիտության արտահայտությունն է բերում այսօրվա այս փոքր հավաքույթի միջոցով:

Հայաստանի ազատագրումը մեզ թելադրեց անչափ ներշնչում և բաշխեց անհատնում բարիք։ Նախ մենք խմբվեցինք ու դարձանք ուժ։ Կոնի մղեցինք և ապա անցանք ստեղծագործ աշխատանքի, կառուցեցինք տուն, գյուղ, կառուցեցինք քաղաք, և այդ գյուղի ու քաղաքի մեջ շինեցինք արհեստանոց և ապա գործարան, հաստատեցինք դպրոց, ինստիտուտ, համալսարան, ունեցանք հայ բժիշկ, ինժեներ, ճարտարապետ, աստղաբաշխ ու ատոմազեն գիտնական, վերջապես բացվեց ծաղիկը մեր հանճարի՝ Գիտությունների մեր ակադեմիան, և, համառոտ ասած, արձանագրեցինք բոլոր նվաճումներ ու հաղթանակ։ Հենց որ դադարել ենք մեռնել, ստեղծել ենք։ Երբ մեր պատմությունն և մեր կարողությունների բնութագրվում։

Սովետական կարգեր ընդունած Հայաստանում, երբ մեր բոլոր ժամանակների երազները թել առ թել, հատիկ առ հատիկ կյանքի ենք կոչում, և երբ քանդակ առ քանդակ կառուցում ենք մեր տեսիլները հավատով ու լավատեսությամբ, և ենք անկասկած երջանիկ ենք, այս բառի թելով մի քիչ ընդհանուր առումով։ Նդած պակասը մեր և մեր նրկրի համար ոչ խոց է, ոչ էլ հանցանք։ Մենք ունենք մեր ուժը և ունենք վճռականություն վերացնելու այն Հայաստանը այսօր կենդանի է, բացարձակ ու միակ իրավատերն է՝ լինելու ամբողջ հայության ամենարավ Հայրենիքը, իր հողով և իր անսպաթա ամով։

Փառք Հայաստանի ազատագրությանը։

Փառք նրա առաջընթացին ու կենսունակությանը։

Ճեմարանի երգչախումբը, պ. Հրանտ Գեվորգյանի ղեկավարությամբ, հաջողությամբ երգեց մի շարք երգեր («Մաղիկի՛ր, ազատ իմ Հայրենիք», «Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր», «Յայլալ»)։ Ճեմարանի Ա լսարանի ուսանողներ Յոլակ Աղաջանյանն ու Քնյուրիցի Նորելիս Ժիրայր Ճեմարանը խանդավառորեն արտասանեցին, առաջինը Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»-ն, իսկ երկրորդը՝ Արմառ Տերունյանի «Իմ նրեան, քեզի կուգամ»-ը։ Բաբելոնի Մարգիս սահմանափակ թվով կարգաց նոյեմբերի 29-ին նվիրված իր սրտագին ճառը։

«1920 թվականի նոյեմբերի 29-ին հայ ժողովրդի բազմադարյան պատմության մեջ բացվեց մի նոր ու լուսավալածառ աչքարաց։ Ստեղծագործ ու բազմաշարժար հայ ժողովուրդը նոյեմբերի 29-ին ձեռք բերեց այն ամենը, ինչի մասին երազում էր և ինչի համար պայքարում էին նրա լավագույն զավակները հարյուրամյակների ընթացքում, այսինքն՝ ազատ կյանք, անկախ պետականություն, ժողովրդական տնտեսություն և հոգևոր մշակույթի ծաղկում։

Մանր ու ողբերգական է եղել հայ ժողովրդի պատմական ճակատագիրն ու դժվարին՝ նրա անցած ճանապարհը։ Դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը դժբախտ ղեպերի հետևանքով հեծում էր օտարների դաժան լծի տակ։ Օտար դահիճներն էին իշխում նրա նվիրական հողերի վրա։

Բայց հայ ժողովուրդը կուրծք է տվել մեծ աղետների, աշխարհավեր հեղեղների և հասել այսօրվա լուսավալածառ հանգրվանին։

Անհավասար ու դաժան մարտերում արիարար պայքարելով օտար նվաճողների դեմ, հայ ստեղծարար ժողովուրդը սիրով պահպանել է իր հոգևոր մշակույթի անմահ գանձերը, իր մատենագրությունն ու ժողովրդական երգերը, մանրանկարչությունն ու ճարտարապետությունը, սրանցիկ բանաստեղծությունը, իր Ս. Նիկողոսին։

Հազարամյակների ընթացքում հայ ժողովրդի հոգում չի հանգել երբեք ազատության անշեջ ծարավը և հայրենասիրության բուցավառ դրացումը։

Իրականացան մեր նախնիների ամենանվիրական երազանքները։ Բոցերի ու մոխիրների միջից կրկին հարություն առավ աշխատավոր հայության սրբազան Հայրենիքը։ Վերջացան բոլոր տառապանքները, բացվեց նոր կյանքի պայծառ արշալույսը։

Նվ ահա անցնող չորսքանչուր տարի երջանկության, հաջողության նոր զարույթներ է բերում մեր երկրին ու մեր ժողովրդին։ Այսօր 36 տարի է անցել այդ օրվանից և այդ 36 տարիների ընթացքում անճանաչելիորեն փոխվել է Հայաստանի դեմքը։ Նախկին մերկ ու ամալի վայրերում բարձրացել են արդյունարերական հսկաները, երկրորդ պատվել է դործարանների, ջրանցքների, էլեկտրականների խիտ ցանցով։

Փակված են դարավոր թշվառության դուռները։ Այսօր հայ ժողովուրդը ավելի քան երբեք երջանիկ է ապրում, ստեղծագործում, կերտում իր փառավոր ապագան, շնորհիվ այն բարիքների, որ բերեց նոյեմբերի 29-ը՝ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման պանծալի թվականը։

Ապա Հոգևոր Ճեմարանի հայոց լեզվի և գրականության դասատու պ. Պարգև Շահբազյանը հանդամանորեն բանախոսեց Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 36-րդ տարեդարձի կապակցությամբ և ստաց։

«Պատմության մեջ կան թվականներ, որոնց թելադրած խորհուրդը չափազանց մեծ է։ Նոյեմբերի 29-ը մեր պատմության մեջ մտել է որպես մեր ժողովրդի պատմության մեծագույն թվականներից մեկը։ Նոյեմբերի 29-ին իրագործվեցին հայ ժողովրդի ազատության դարավոր իղձերը։

Դարեր շարունակ մեր ժողովուրդը երազել է ազատության մասին և պայքարելու Ազատության համար մղած մեր պայքարն ունի շատ հին պատմություն։ Մեր ազգային ինքնությունը խիստ պահպանվելու համար հայ ժողովուրդը զանգվածաբար գրոհել է միշտ թշնամու դեմ և իր հավաքական նահատակությամբ տարել է բարոյական հաղթանակ։ Մենք անհուն երաստագիտությամբ ենք հիշում մեր ազգային հերոսներից շատերին, մանավանդ կարմիր Վարդանին, որին մեր Սկիզբյին նրա զինակիցների հետ դասում է իր սրբերի կարգը։ Վարդանով սկսված հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը, առավել կամ նվազ սաստկությամբ, միշտ էլ շարունակվել է։

Սակայն 19-րդ դարի առաջին կեսը հանդիսանում է հայ ժողովրդի զարթոնքի շրջանը։ Այդ զարթոնքին մեծապես նպաստեց Արևելահայաստանի միացումը Ռուսաստանին 1828 թվականին։ Այդ զարթոնքը նշանավորվեց մի այնպիսի խոշոր ու լուսավոր դեմքով, ինչպիսին խաչատուր Աբովյանն է՝ մեր նոր զարթոյան հիմնադիրը։ Աբովյանի գերը կայանում է նրանում, որ նա հայ ժողովրդի ազատագրության դրոժը դրեց ճիշտ ուղու վրա՝ հայ ժողովրդի բախար կապելով ուսման ժողովրդի հետ։ Այդ գիծը զարգանալով, մի ավելի բարձր աստիճանի հասավ Միրայիկ Նալբանդյանի մոտ։ Պատմությունը հաստատեց Աբովյանի և Նալբանդյանի տեսակետի ճշտությունը հայ ժողովրդի ազատագրության գործում։ Այսօր ոչ ոքի համար դադարիչ չէ, որ Հայաստանը ազատագրվեց շնորհիվ Ռուսաստանի եղբայրական օգնության։ Իր արևմտյան «ղաշնակիցներ»-ից թողլոված Հայաստանը, որ կործանման եզրին էր հասել, փրկվեց միայն Ռուսաստանի օգնությամբ։ Նոյեմբերի 29-ը հանդիսանում է հայ ժողովրդի ազատագրության իսկական, մեծ և պանծալի թվականը։

Նոյեմբերի 29-ը հանդիսացավ հայ ժողովրդի հոգևոր և ֆիզիկական վերածնության սկիզբը։ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման շնորհիվ հայ ժողովուրդը վերագտավ իր ազգային անկախությունն ու պետականությունը, ազատագրվեց ընկերային տեսակետից՝ փրկելով իր ստեղծագործական հնարավորությունները կաշկանդող դասակարգային ամբարտակները և վերագտավ իրեն այնքան պակասած խաղաղությունն ու անվտանգությունը, ձեռնամուխ եղավ իմացական, հոգեկան, տնտեսական իր բոլոր ուժերի դրսևորմանը, որ նա ժառանգելով իր լուսաշավիղ նախորդներից, կուտակել էր իր մեջ։

Մինչև սովետական կարգերի հաստատումը Հայաստանում մեր երկիրը սոսկ պատմական անուն էր։ Մեր ժողովրդի զավակները

սփռված էին աշխարհով մեկ և դուրի՝ ինքնություն, անկախ կյանքից։ Մեր ժողովրդի արևմտյան հատվածը ոչ միայն զարեր շարունակ շահագործվեց սովետական թյուրքալի բռնակալ լծի տակ, այլ նաև 1914 թվականին ենթարկվեց պատմության մեջ իր նախընթացը չունեցող դաժանային բնաջնջման։ Բարբարոսները մեղանից խլեցին մեր ժողովրդի ավելի քան մեկ միլիոնը, անհետեցին մեզ՝ բնաջնջելով մեր մտավորական բնաբանին։

Նոյեմբերի 29-ի մեծագույն նշանակությունը կայանում է նրանում, որ ստեղծվեց մի կենտրոն, որտեղ հայ կյանքը զարգանում է համաշխարհային թաղմակողմանի և, ինչ որ ամենից կարևորն է, պետականորեն։ Հայ պետականությունը վերականգնվում է հայ ժողովրդի մեծագույն նվաճումն է և նրա առաջիկա մեծ հաջողությունների հաստատուն դրավականը։

Շնորհիվ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման երեկի հետամնաց, գյուղատնտեսական մեր երկիրը այսօր դարձել է արդյունաբերական, առաջավոր մշակույթի, ծաղկող տնտեսության և համառարմեզ գրագիտության երկիր։

Սովետական իշխանությունը ապահովեց հայ ժողովրդի ստեղծագործական ուժերի բուռն վերելքը տնտեսության ու մշակույթի բոլոր բնագավառներում։ Աճեցին արդյունաբերական խոշոր կենտրոնները։ Երևանը, Լենինականը, Կիրովականը, Ալավերդին, Ղափանը և մյուսները։

Սովետական իշխանության տարիներին կառուցվել և գործարկվել են այնպիսի խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկություններ, ինչպիսիք են Երևանի Կիրովի անվան էլեկտրամեքենաշինական, էլեկտրալամպերի, կարելի, ավտոգոլերի գործարանները, Կանաղը, Լենինականի Գյուլաբենդեյնի, Քաջարանի պղնձի-մոլիբդենի և Կիրովականի քիմիական մեծ գործարանները, Սևանի, Գյումուշի, Քանաքեռի հիդրոէլեկտրակայանները և այլն։

Օրավուր մեծ թափ և ծափալ է ընդունում բնակարանային շինարարությունը։ Անճանաչելիորեն փոխվել է մեր սիրելի մայրաքաղաք Երևանը։ Մինչև սովետական կարգերի հաստատումը Երևանը մի նահանգային հետամնաց քաղաք էր 23.000 բնակչությամբ։ Այժմ Երևանը դարձել է մեր Մեծ Միության առաջավոր ու գեղեցիկ քաղաքներից մեկը, Սովետական Հայաստանի զարգացող արդյունաբերության, գիտության ու մշակույթի կենտրոնը։ Հիմնովին կերպարանափոխվել ու բարեկարգվել են Լենինականը, Կիրովականը, Ալավերդին, Ղափանը։

Ահմ հաջողություններ են ձեռք բերվել նաև ժողովրդական առողջապահության գործում։ 1913 թվականին Հայաստանում կար ընդա-

մենը 57 բժիշկի Այժմ մեր ռեսպուբլիկայում ժողովրդական առողջապահության ասպարեզում աշխատում է 3.067 բժիշկի Հիվանդանոցների թիվը 1913 թվականի համեմատությամբ ավելացել է 33 անգամ: Մինչև ռևոլյուցիան Հայաստանում շկային առողջարաններ ու հանգստյան տներ: Այժմ մենք ունենք 21 առողջարան և 8 հանգստյան տուն, որտեղ ամեն տարի բուժվում ու հանգստանում են հազարավոր աշխատավորներ:

Այսօր Սովետական Հայաստանը դարձել է համատարած գրագիտության, առաջավոր դիտության, արվեստի և գրականության երկիր: 1914 թվականին Հայաստանում կար ընդամենը 459 դպրոց, որից 446-ը տարրական, 6-ը՝ թերի միջնակարգ և միայն 7-ը՝ միջնակարգ: Այդ դպրոցներում սովորում էր 34.738 աշակերտ և աշխատում 1.146 ուսուցիչ:

1919 թվականին կար միայն 166 տարրական դպրոց: Սովետական հասարակարգը ժողովրդական դանդաղների համար բացեց լայն ճանապարհ դեպի գիտությունը, դեպի կրթությունը: Այժմ մեր երկրում կա 1.184 դպրոց, որոնցում սովորում է 281.000 աշակերտ և աշխատում է մոտ 20.000 ուսուցիչ: Ներկայումս գործող դպրոցների թիվը գերազանցում է 1914 թվականի Հայաստանի բոլոր դպրոցներում աշխատող ուսուցիչների թվին:

Նախասովետական Հայաստանում շկար ոչ մի բարձրագույն ուսումնական հաստատություն, ոչ մի գիտահետազոտական հիմնարկ: Սովետական կարգերի հաստատումից անմիջապես հետո՝ 1921 թվականին, բացվեց նրանի Պետական համալսարանը և ապա Պոլիտեխնիկական, Գյուղատնտեսական, Բժշկական, Մանկավարժական, Բատերական և այլ ինստիտուտներ, ինչպես նաև Պետական երաժշտանոցը: Այժմ մեր բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սովորում է ավելի քան 15.000 ուսանող:

Մեր Հայրենիքում աննախընթաց վերելք է ապրում գիտական միտքը, որի կենտրոնը հանդիսանում է Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիան: Գիտությունների ակադեմիան միավորում է 30 գիտահետազոտական ինստիտուտ, բաժանմունք և լաբորատորիա: Նշանակալից են մեր ռեսպուբլիկայի գիտնականների հաջողություններն աստրոֆիզիկայի, տիեզերական ճառագայթների, մաթեմատիկայի ուսումնասիրության ասպարեզում: Այսօր մեր երկրում կան ավելի քան 2.500 գիտական և գիտա-մանկավարժական որակյալ աշխատողներ, որոնք գիտությունների զոկտորներ և թեկնածուներ են:

Ներկայումս մեր ռեսպուբլիկայում կա 10 երաժշտական և դրամատիկ թատրոն:

Հայկական ֆիլհարմոնիան իր մեջ ընդգրկում է երգի և պարի անսամբլ, քառամյակ երգեցիկ խումբ, սիմֆոնիկ նվագախումբ, էստրադային նվագախումբ, զուսանական անսամբլ և այլ ստեղծագործական խմբեր, որոնք մեր ժողովրդի գնահատման և անվերապահ հիացմունքին են արժանացել իրենց ինքնատիպությամբ, կատարման բարձր արվեստով: Ստեղծագործական անկաշկանդ վերելքի ճանապարհի վրա է գտնվում նրանի կինոստուդիան, որի արտադրած կինոնկարները համաժողովրդական ճանաչում են գրանում:

Օրավոր զարգանում է սովետահայ գրականությունը: Ստեղծագործական նվաճումների են հասել նաև Սովետական Հայաստանի երաժիշտները, նկարիչները, քանդակագործները, ճարտարապետները: Վերածնված հայ ժողովրդի մշակույթի բուռն ծաղկման ամենափայլուն ստուգատեսը հանդիսացավ հայկական արվեստի ու գրականության տասնօրյակը, որը տեղի ունեցավ 1956 թվականի հունիսին:

Սովետական իշխանության տարիներին մեր ռեսպուբլիկան ծածկվել է մշակութային, լուսավորական հիմնարկությունների խիտ ցանցով:

Տաղանդավոր հայ ժողովրդի գիտական մտքի և ղեկավարվածական բարձր ընդունակությունների անհերքելի ու փայլուն ապացույցն են հանդիսանում այնպիսի դեմքեր, ինչպիսիք են ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանը, Ալիխանյան եղբայրները, Արամ Խաչատրյանը, երիտասարդ մաթեմատիկոս Մերգելյանը և ուրիշներ, որոնց անուններն ու գործերը համաշխարհային ճանաչում են գտել:

Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատումից հետո ահա արդեն անցել է 36 տարի: Այդ տարիների ընթացքում հիմնովին փոխվել, անճանաչելի է դարձել մեր երկրի դեմքը: Անվերադառնալիորեն պատմության գիրկն է անցել քսենոֆոնյան դեանափոր տների վաղնջական Հայաստանը: Պատմության քառուղիներում մոլորված երբեմնի սղավոր Մայր Հայաստանը այսօր ոտքի է կանգնել: Նա այսօր դարձել է հզոր Սովետական Միության հավասարազոր անդամներից մեկը, դադարել է արցունքի հովիտ, որբերի և ալիքների երկիր լինելու: Հայտնաբերվել ու շահագործման են հանձնվել մեր երկրի ընդերքի հարստությունները: Մեր հայրենի ջրերը դարձել են ուժ և լույս: Երկարաձիգ, ասֆալտված ճանապարհները կենտրոնին են կապում մեր երկրի շրջանները: Նրա փառքի ու մեծության համար աշխատող նրա դավակներից շատ-շատերը այսօր արժանացել են համաշխարհային ճանաչման:

Անցյալում չի եղել մի ժողովուրդ, որի նկատմամբ պատմությունը այնքան անարդար եղած լինի, որքան հայ ժողովրդի նկատմամբը։ Նոյեմբերի 29-ը սրբազան պատմության թույլ տված սխալն ու անարդարությունը մեր նկատմամբը Այսօր մեր բնիկ երկրում, մեր հայրենավանդ հողի վրա մենք ունենք մեր ամբողջ աշխարհային Մովսեսիան հայաստանի ստեղծումը հային վերագործելը իր ազդային հղարարությունը և հավասար իր ուժերի նկատմամբը։

Ենթերիվ այդ հավասար վերածնունդ, այսօր ամբողջ հայությունն իր Հայրենիքում և նրանից դուրս ապրում է միասնական իդեալով։ Հայր վերագրում իր հողը և, առասպելական Անթիկ նման, շփվելով իր հողին, անհունորեն զորացավ։ Այսօր Մովսեսիան Հայաստանի գոյությունը, նրա հզորացումը Մովսեսիան Միության ժողովուրդների համերաշխ ընտանիքում հայ ժողովրդի ամբողջացման գրավականն է։

Հայ ժողովրդի ամբողջացման գործում քիչ զեր չի կատարում նաև մեր Ս. Էջմիածինը։ Մեր Վեհափառ Հոր շրջագայությունը արտասահմանի հայաշատ կենտրոններում մի նշանակալից իրադարձություն էր մեր պատմության մեջ։ Ենթերիվ այդ շրջագայության, շնորհիվ օրավուր աճող Ս. Էջմիածնի հեղինակության, ամբաօրհգում է կապը հայության երկու թևերի միջև։ Այդ թևերը մի օր անխուսափելիորեն կմիանան, և կիրազորվի հայության դարերով փայլալույս ամբողջացման երազը իր հայրենավանդ հողի վրա։

Մեր սիրելի Հայրենիքի ազատագրման 36-րդ տարեդարձի օրը մեր մաղթանքն է առ Աստված, որ անսասան մնա մեր Մովսեսիան հզոր պետությունը, որ խաղաղության գործը հաղթանակի ամբողջ աշխարհում։

Ծննդարանի Գ դասարանի ուսանողներից Խորեն Մելիսանաջյանը և Արամիա Մարգարյանը հուշումով արտասանեցին մեկը՝ Ա. Իսահակյանի «Հայրենիքիս»-ը, մյուսը՝ Գ. Մարյանի «Ենթերիվ հայաստան»-ը։ Ժուրյալ ձերենյանի հաշտորեն մեներգած «Հայաստան, երկիր դրախտավայր» երգից հետո, խանդավառ միջնորդորում և ծափահարությունների տակ խոսք առավ Նորին Ս. Օճուրյուն Վեհափառ Հայրապետը և ասաց.

«Այսօրվան հանդեսը մեր սրտին շատ մոտիկ հանդես մըն էր. հաջող էին արտասանություններն ու երգերը, ոգևորիչ՝ խոսված նաև երբ։

Մենք այ կանգ առնենք հայ ժողովրդի իրականացած երազի՝ Մայր Հայրենիքի ազատագրման տարեդարձի առաջ։ Պան մը կանգ առնենք երկու իմաստով. նախ դիտելու համար իրականությունը, որ մենք կանսնենք մեր աշխարհ, որ կանի և կհառաշղիժն ժողովուրդը։ Ապա մեր հայացքը ուղղենք անցյալին, երբ հայ ժողովուրդը գրկված էր իր Մայր Հողի վրա ապրելու իրավունքին։ Վերհիշենք մեր տխուր անցյալը և հակադրենք նաև արդի Հայաստանի նվաճումները, բոլոր բնագավառներում մեզ։

Բոլոր ժողովուրդներն այ ունին իրենց պատմության երջանիկ և ողբերգական օրերը, իրենց սարկության և ազատության շրջանները։ Հայ ժողովուրդը իր հազարամյա պատմության մեջ ավելի շատ դժբախտ շրջաններ է ունեցած և ապրած է հայածական, ողբալի կյանք մը։ Ազատության և անկախության շրջանները մեր պատմության ընթացքին կարևոր են եղած։ Ահա թե ինչու այսօր պետք է մեր ունեցածի արժեքը գիտենալ։ 1920 թվականին հայ ժողովրդի փիզիկական գոյությունն իսկ հաջողական տակ էր դրված, ինչպես այդ եղած էր արևմտահայերու համար 1915-ին, և երբ ամբողջ Արևմտահայաստանի հայ բնակչությունը—հայ ժողովրդը կեսը—նահատակվեցավ անավար պայմաններում մեջ։ Ամբողջ ժողովրդի մը կյանքի օշախը մարեցավ։ Նույն նահատակիչը՝ կոտորածը նաև Արևելահայաստանին 1918—1920 թվականներում հուսահատական օրերուն։ Ահա թե ինչու 1920-ը հայ ժողովրդի ազատության, այլ նաև փիզիկական գոյության իրավունքի տարեդարձն է։ Այս լույսի տակ պետք է գիտենալ զնախառն դեպքերը։

Մենք հայ հոգևորականներ ենք, ծառաներն ու մշակները հայաստանցիներն—ու Ս. Եկեղեցիին և մենք երբեք Եկեղեցին չենք բաժնեք ժողովրդին, Հայրենիքին։ Այս ոգիով կուգենք, որ դուք ևս դաստիարակվիք, սիրելի սաներ։ Ապրիք ու գործեք, ծաղկիք ու պրտաբեր դառնալ մեր Ս. Եկեղեցիին, հայ ժողովրդին և ամենայն հայոց ազատ Հայրենիքին համար։

Կեցցե՛ք մեր Հայրենիքի՝ Մովսեսիան երիտասարդ Հայաստանը։ Ապրիք և օրհնյալ ույան բոլոր անոնք, որոնք իրենց կյանքը պիտի նվիրեն Հայրենիքին, ժողովրդին և Ս. Եկեղեցիին։

Հանդեսը վերջացավ Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով և «Հայր մերը»-ով։

